

Petra de Jongh

voorzitter raad van Bestuur Pieter van Forest

WIJSHEID UIT JAPAN: HOE VERGRIJZING ONZE BLIK OP ZORG UITDAAGT

Japanse kanji voor wijsheid

Wanneer belangstellenden mij vragen wat ik heb geleerd tijdens mijn studiereis naar Japan, merk ik dat ik veel woorden nodig heb om mijn inzichten te delen. Vooraf had ik me voorgenomen vooral te kijken, luisteren en vragen te stellen, zonder meteen te oordelen. Pas terug in Nederland maakte ik de vertaalslag naar leren. Wat me het meest raakte, was de cultuur. De verschillen tussen Japan en Nederland zijn groot en boden veel stof tot nadenken en gesprekken.

Na een aantal werkbezoeken dacht ik een patroon te ontdekken in de presentaties. Vrijwel elke presentatie begon met een grafiek of diagram over de vergrijzing van Japan. Deze grafieken gaven een beeld van een sterk verouderende samenleving met een teruglopend aantal inwoners

Sterk vergrijsd

Japan kampt momenteel met grotere uitdagingen dan Nederland als gevolg van een sterkere vergrijzing. Tot 2060 is er geen reëel perspectief op verbetering. De geboortecijfers dalen en arbeidsmigratie blijft minimaal wat de demografische druk verder vergroot. Het percentage inwoners jonger dan 65 jaar bedraagt momenteel 71%. In 2040 zal naar verwachting slechts 60% jonger dan 65 zijn. Het percentage inwoners ouder dan 65 jaar neemt toe van 29% in 2020 naar 36% in 2040. Dit staat in contrast met Nederland, waar we na de piek in 2040 juist een normalisatie van de vergrijzing wordt verwacht. Daarbij is de Japanse economie al 10 jaar in een recessie en wordt er voor de komende jaren weinig economische groei verwacht. Kortom Japan zit in zwaar weer!

Geen masterplan

Wat me tijdens de werkbezoeken opviel, was dat er na het schetsen van de problemen geen masterplan met oplossingen werd gepresenteerd. Fixen was er niet bij. Dit vond ik bijzonder. Je staat als land voor grote problemen, maar er lijkt geen duidelijke aanpak te zijn. Eén van de sprekers legde de cultuurverschillen tussen Nederland en Japan goed uit, wat veel van mijn observaties verklaarde. Eén belangrijk verschil licht ik hier verder toe.

Wabi-sabi filosofie

De Japanse cultuur is gebaseerd op de 'Wabi-sabi filosofie', die de schoonheid van imperfectie, vergankelijkheid en onvolledigheid waardeert. Het viert de natuurlijke cyclus van groei, verval en dood, en vindt schoonheid in eenvoudige, pretentieloze dingen. Richard Powell omschrijft Wabi-Sabi als het koesteren van authenticiteit door drie eenvoudige waarheden te erkennen: niets blijft, niets is af, en niets is perfect.

“Het is belangrijk de waarde te zien van onze pogingen, ook al lossen we het probleem niet volledig op.”

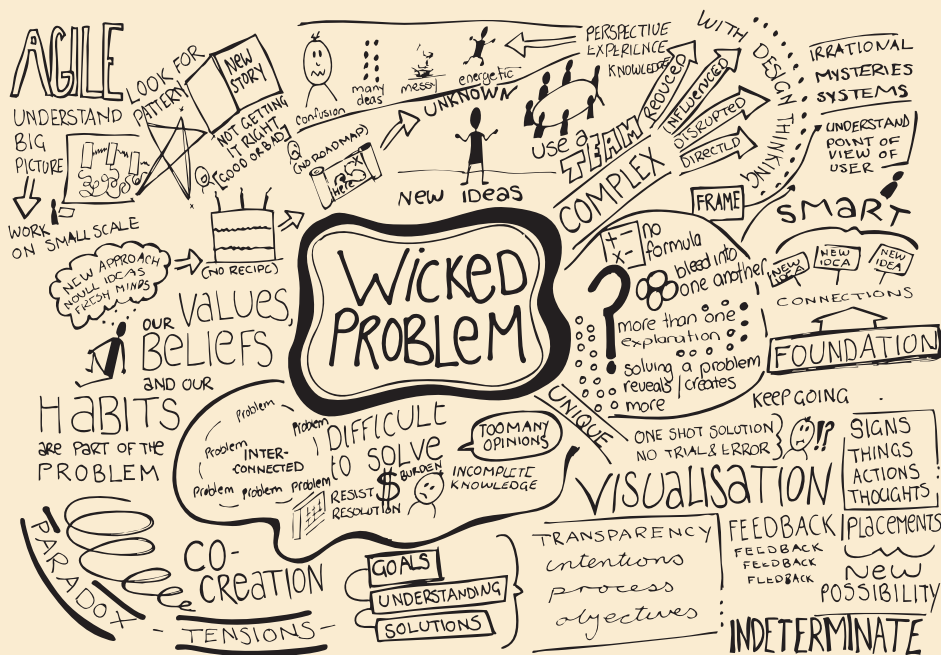
Schuring met Japanse cultuur

Onze Nederlandse cultuur botst met deze filosofie. Wij zijn pragmatisch en oplossingsgericht. Al eeuwenlang zetten we de natuur, zowel water als land, naar onze hand. Die aanpakmentaliteit heeft echter een keerzijde: als dingen niet gaan zoals we hadden gedacht of verwacht, raken we snel geïrriteerd en gaan we over op klagen. Voor Nederlanders is het lastig om te ervaren dat problemen niet meteen worden afgehandeld of conflicten worden beëindigd (bron: saskiamaarse.nl – typisch Nederlands volgens mensen uit andere landen).

Dit veroorzaakt wrijving met de Japanse cultuur. Beide landen houden van een goed georganiseerde samenleving, maar pakken grote uitdagingen anders aan. Nederlanders willen problemen fixen en raken gefrustreerd als dat niet lukt. Japanners aanvaarden de uitdagingen, zij komen niet of beperkt in actie.

Wicked problem

De vergrijzing is in mijn ogen een ‘wicked problem’, zonder eenvoudige oplossing. Zo'n vraagstuk is complex en moeilijk oplosbaar door onvolledige, tegenstrijdige en veranderende omstandigheden. De oplossing zit in de knoop: als we blijven doen wat we deden, wordt het probleem groter. In Nederland nemen de frustraties toe, omdat de samenwerking moeite heeft om met de situatie om te gaan. Mensen zoeken naar een schuldige, wat voor frictie zorgt. Uitspraken als “Ik heb betaald, dus ik heb recht op zorg” of “De overheid moet het regelen” of “Zo moeilijk kan het toch niet zijn?” illustreren deze gevoelens en roepen op tot ‘simpele’ oplossingen, zoals meer verpleeghuisplekken en de terugkeer van bejaardenhuizen.

Bron: <https://www.interaction-design.org/literature/topics/wicked-problems>

Aanpassing in onze houding

We moeten het probleem anders aanpakken, waarbij een verandering in houding en gedrag essentieel is. Enerzijds kunnen we onze pragmatische aanpak benutten om oplossingen te bedenken en uit te proberen, passend bij de transitie in de zorg. Deze manier van doen ligt ons goed en werkt uitstekend bij complexe vraagstukken. Anderzijds moeten we accepteren dat niet alles opgelost kan worden. Het is belangrijk de waarde te zien van onze pogingen, ook al lossen we daarmee het probleem niet volledig op.

Het beste van 2 werelden

We moeten dit samen doen. Dat vraagt tolerantie van de hele samenleving. Want een zorgorganisatie kan dit niet alleen. Ze heeft steun nodig van haar omgeving. Het is belangrijk te investeren in het gezamenlijk begrijpen van het vraagstuk, waarbij de verschillende gezichtspunten en belangen van alle betrokkenen worden meegenomen. Dit leidt tot gedeeld begrip en commitment voor de transitie, zonder van tevoren vast te leggen wat de oplossing is, gezien de aard van het wicked-probleem. Zo combineren we het beste van twee werelden: pragmatisch en Wabi-sabi. Een mooi voorbeeld hiervan is het initiatief van Actiz en VWS: ‘Praat Vandaag Over Morgen’.